

FILOZOF RICHARD RORTY

Písané pre K&K, 1998

Ked' pred dvesto rokmi začali osvietenští filozofi písať dejiny kultúry ako príbeh pokroku, dostal hlavnú úlohu v tomto príbehu rozum. *Príde čas*, napísal markíz de Condorcet, *keď slnko bude svietiť len na šťastných a slobodných ľudí, ktorí nebudú mať iného pána ako vlastný rozum*. Dnes z tohto optimizmu zostalo len veľmi málo a filozofi si opäť kladú otázky o zmysle svojej práce. „Nie je filozofovanie tvárou v tvár všetkým problémom dneška niečím neslušným? Nie je nezmyselné zastávať sa napriek všetkému pojmového myslenia a univerzálne pojatého diskurzu rozumu?“ pýta sa Emmanuel Levinas. Jean-Francois Lyotard v *Hrobke intelektuála* píše, že adresátom filozofovej práce dnes už nie je verejnosť. Filozof v skutočnosti nevie, kto je jeho adresátom: *Byť filozofom znamená vyslať „správu“ do púšťa*. Filozof, podľa Lyotarda, má dnes jedinú zodpovednosť, a to zodpovednosť za otázku, „čo je myslenie?“ Nepotrebuje sa identifikovať so žiadnym spoločenstvom, nepotrebuje sa zaťažovať zodpovednosťou k ľudským spoločnostiam, aby mohol uskutočňovať zodpovednosť tvorenia.

Na rozdiel od Levinasa si Richard Rorty myslí, že práca filozofov bude potrebná, pokiaľ budú existovať demokratické spoločnosti. Pretože v takýchto spoločnostiach vždy bude potrebné nahradzovať slovníky, ktoré v dôsledku sociálnych a kultúrnych zmien zastarali novými slovníkmi, ktoré lepšie zodpovedajú výsledkom týchto zmien. Kým osvietenští filozofi skúmali spoločnosť a kultúru zo stanoviska mimo spoločnosti a mimo kultúry, dnešní filozofi by mali pomáhať pri tom, aby budúcnosť bola lepšia ako minulosť. Na rozdiel od Lyotarda si myslí, že filozofi, podobne ako iní ľudia, ktorí sa živia intelektuálnou prácou, by mali mať svojich klientov a mali by vedieť, čo ich klienti potrebujú. „*Musíme sa namiesto úlohy, ktorá filozofov spájala s kňazmi a mudrcmi ujať úlohy, ktorá filozofov spája skôr s inžiniermi a právnikmi. Kým kňazi a mudrci si môžu svoj program určovať sami, súčasní filozofi musia podobne ako inžinieri a právnici zisťovať potreby svojich klientov.*“

O Rortym sa zvykne písať ako o postmodernom filozofovi, pretože byť postmoderný znamená kritizovať osvietenškú racionalitu a objektivitu vedeckého pozna-

nia. Čiastočne je to pravda. Rorty často píše o tom, že vnímavosť k názorom iných je dôležitejšia ako poznanie univerzálnych a nadčasových zákonov. Zároveň však píše aj o tom, že demokracia by nebola možná, keby sa nepodarilo vytvoriť inštitúcie, v ktorých je vtelená racionalita formovaná osvietenškou filozofiou a modernou vedou. Takéto inštitúcie by sme však, podľa Rortyho, mali chápať ako experimenty spolupráce a nie ako pokusy o stelesnenie univerzálnej a ahistorickej pravdy. Jedna z vecí, ktoré môže filozof ponúknuť svojim klientom na konci dvadsiateho storočia, je práca na prepracovávaní a zdokonaľovaní osvietenského programu, ktorý bol viac menej úspešne zabudovaný do inštitúcií niekoľkých vyspelých demokracií tak, aby tieto prežili dôsledky ekonomickej globalizácie.

V roku 1995 sme boli na štúdiom pobyte u profesora Rortyho na univerzite v Charlottesville šiesti - filozofi, kultúrny antropológ a lingvistka z Maďarska, Poľska, Brazílie a Slovenska. Toto malé spoločenstvo bolo, myslím, dobrou vzorkou toho, čo Rorty považuje za svoju klientelu a v čom vidí zmysel práce filozofa. Navrhuje chápať filozofov nie ako hľadačov univerzálneho poznania a jedinej nemennej pravdy, ale ako sprostredkovateľov medzi generáciami, oblasťami kultúrnych činností a medzi tradíciami. *Tak ako Tomáš Akvinský sprostredkoval medzi Starým zákonom a Aristotelom, Kant medzi Novým zákonom a Newtonom, Bergson a Dewey medzi Platónom a Darwinom, ako Ghándhí a Nehrú sprostredkovali medzi Lockovým a Millovým jazykom a jazykom Bhagavádgíty, tak niekto bude musieť byť sprostredkovateľom medzi jazykom demokratickej politiky a jazykmi mnohých odlišných kultúr. Niekto bude musieť jemne a trpezlivo votkať demokratickú politiku do jazyka tradícií.*

Ak by sa totiž nepodarilo to, o čo sa usiluje Richard Rorty - globalizovať demokraciu, ľudské práva a ochotu vyjednávať a uzatvárať kompromisy - môže sa stať, že v 21. storočí bude na Zemi žiť päť percent slobodných a nezávislých kozmopolitov, ktorí budú ovládať sto percent globálneho kapitálu a zvyšných deväťdesiatpäť percent ľudstva sa bude zamestnávať etnickými, nacionálnymi a náboženskými spormi. •